

Zöld identitás építése a futball világában, mint a helymarketing sajátos eszköze: a Forest Green Rovers, a világ első karbonsemleges klubjának esete

Papp-Váry Árpád Ferenc¹

Összefoglalás

Mindenki tudja, hogy a futball a világ legnépszerűbb sportja, de azt már kevesen, hogy egyben meglehetősen környezetszennyező is. A profi csapatok hatalmas stadionokat üzemeltetnek, ahol folyamatosan nagy az áramfogyasztás és a vízfogyasztás is, rengeteg energiára van szükség. A szurkolók esznek és isznak a mérkőzések alatt, ami rengeteg műanyag hulladékot eredményez, és az sem mindegy, hogy milyen táplálékot fogyasztanak, hogyan történt annak előállítása. Ráadásul a játékosok és a szakmai stáb, valamint a szurkolók közlekedése is komoly karbonlábnyomot eredményez. Akad azonban egy klub, amely úgy döntött, hogy megmutatja, hogy a fenntarthatósági szempontok alkalmazhatók a futball világában is. A Forest Green Rovers ugyan csak az angol negyedosztályban látszik, de Európa legnagyobb, legismertebb klubjai látogatják meg rendszeresen, hogy megismerjék jó zöld gyakorlatait, és azt beépítsék saját működésükbe. Tanulmányomban az ő esetüket mutatom be, kiemelve azt is, hogy milyen fontos szerepe lehet egy futballklub pozicionálásának, jelen esetben a fenntarthatóság iránti elkötelezettségének, a helyi identitásra nézve.

1. Bevezetés

A futball a világ legnépszerűbb sportja – és egyben meglehetősen környezetszennyező is (Wilby et al. 2022). A magasabb osztályban játszó csapatok általában hatalmas stadionokat üzemeltetnek, ahol fűtésre, világításra és más energiaigényes berendezésekre van szükség, ezek azonban gyakran nem környezetbarát megoldások. A fű öntözéséhez rengeteg vizet használnak, növekedésének érdekében speciális éjszakai megvilágítást alkalmaznak, sőt télen fűtik is a gyepet, hogy ne fagyjon meg. A nagy kivetítők, eredményjelzők és reklámtáblák is sok energiát fogyasztanak. (UNFCCC 2019) A meccsek alatt a szurkolók esznek-isznak – és nagyon nem mindegy, hogy ennek előállítása mennyire volt környezetbarát, legyen szó akár magáról az ételről-italról, akár annak csomagolásáról. Utóbbi kapcsán tudjuk, hogy egy-egy futballmérkőzés rengeteg műanyagszemetet eredményezhet. A mosdókban nagy mennyiségű víz fogy – és többnyire tiszta ivóvízzel vannak a vécék is öblítve, ami megint csak pazarlás. Emellett a játékosok és a szakmai stáb utaztatása, valamint a szurkolók közlekedése is karbonlábnyomot jelent. Egy-egy meccsnap tehát hatalmas környezeti terhelést okozhat. (Mizsur 2019) Csak egy példa: Az FA kupa 2003/04-es döntője, azaz egyetlen, igaz, kiemelt meccs karbonlábnyoma, 110 brit polgár éves (!) karbonlábnyomának felelt meg. (Collins et. al. 2007) Egészen 2021 decemberéig kellett várni, amikor nagy PR-kampánnyal megrendezték az első olyan, elit klubok közötti meccset, aminek zéró volt a karbonlábnyoma – és ez is mindössze egy mérkőzés volt a Tottenham és a Chelsea közt, aztán minden visszatért a megszokott megoldásokhoz. (Gonzalez 2023)

¹ NJE Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Központ munkatársa

Régóta foglalkoztatja a szakembereket, hogy miként lehetne csökkenteni ezt a terhelést, aminek eredményeképpen számos gyakorlati megközelítés jelent meg (Ráthonyi-Ódor – Ráthonyi 2020):

- szállítási, logisztikai rendszerek átalakítása,
- külső kommunikációt szolgáló különböző jelentések (környezeti, fenntarthatósági, CSR, közös értékteremtési) készítése,
- dolgozók ösztönzése a környezet- és egészségkímélő magatartásra, tudatosságot és ismereteket bővítő belső képzés,
- partnerek, érintettek ösztönzése a zöld intézkedések bevezetésére,
- tisztább technológiák alkalmazása,
- hulladékminimalizálás,
- újrahasznosítás, újrahasznosított alapanyag használata,
- energiaracionalizálás,
- megújuló erőforrások használata,
- termékek és tevékenységek környezeti hatásának vizsgálata (környezeti lábnyom, ökohatékonyság, ökológiai mátrixok, karbonlábnyom),
- környezetbarát termékek alkalmazása,
- környezetbarát termékeken alkalmazott jelzések használata,
- tanúsítványok megszerzése pl.: BREEAM, ISO 14001, EMAS, LEED.

Egy kifejezetten a futballklubokra vonatkozó megközelítést nézve, a Sports Positive Summit 2021 januárjában közzétett jelentése szerint a futballkluboknak nyolc területen van lehetőségük közvetlen hatással lenni a környezetre és tudnak fenntarthatóbban működni:

- megújuló energiaforrások használata
- energiahatékonyság
- vízfelhasználás hatékonysága
- környezetbarát közlekedési módok
- hulladékkezelés
- egyszerűhasználatos műanyagok helyettesítése
- növényi alapú vagy alacsony szén-dioxid-kibocsátással előállított élelmiszerek elérhetősége
- kommunikáció és elkötelezettség a zöld célok iránt.

Bár a Sports Positive Summit a Premier League, azaz az angol első osztály csapatait elemezte, a FIFA szerint a legzöldebb klub a jelenleg az angol negyedosztályban játszó Forest Green Rovers, amely elsőként érdemelte ki az ENSZ-től a karbonsemleges futballklub címet. Mára a Premier League nagyjai is tanulmányozzák a Forest Green Rovers-t, és más országok futball- és egyéb sportklubjai, sportszövetségei is rendszeresen érdeklődnek a klub iránt. (Lewanczik 2019) Tanulmányunkban az ő esetüket mutatjuk be jó gyakorlatként, mely más futballklubok, sportklubok számára is minta lehet – és egyben izgalmas, sajátos elemét jelenti a helyi identitás építésének, településmarketingnek.

Az esettanulmány, mint módszertan kapcsán fontos kiemelni, hogy az „az elméletalkotó, elméletet generáló kvalitatív módszertanban megkülönböztetett szerepet kapott” (Simon 2016, 55. o.). Molnár Virág, a New York-i New School for Social Research docensének meghatározása szerint „az „esetelés” a kvalitatív módszertani eszköztár részét képező mezosztintű eszköz, melyet főként az interpretatív, megértő szociológia használ. Az „esetelés”

nem egyszerűen adatgyűjtési módszer, mint amivé azt sokan próbálják redukálni, hanem az általánosítás felé is mutató, az empirikus adatgyűjtést az elméletalkotással összekötő módszertani eszköz”. (idézi Takács, 2017, 126.o.) Érdemes még felhívni a figyelmet Ghauri, Grønhaug és Strange (2020) meglátására, akik szerint üzleti tanulmányokban az esettanulmány különösen akkor hasznos, ha a vizsgált jelenséget annak természetes környezetén kívül nehéz tanulmányozni, valamint akkor, amikor a vizsgált fogalmak és változók nehezen számszerűsíthetők. Mint Takács (2017, 127.o.) kiemeli, „az esettanulmány-készítés ideális kutatási tárgyai lehetnek az új, kialakulóban lévő jelenségek”. Jelen esetben a fentiekről van szó, hiszen a Forest Green Rovers a világ első karbonsemleges futballklubja, az első olyan hely a foci világában, ahol igazán sokat tettek a fenntarthatóságért. Ismerjük hát meg először is ezt a klubot közelebbről!

2. A barátságos klub a dombon: a Forest Green Rovers esete

Anglia kétségtelenül a futball őshazája. Az országban jött létre először a sportág modern formája, amely óriási népszerűségnek örvend világszerte. A Premier League, azaz az angol első osztály a világ legtöbb bevételt termelő bajnoksága, ahol a csapatok rendszeresen teltházás stadionokban játszanak. De még az angol negyed- vagy ötödosztályban sem ritka a többezres nézőszám, ami meghaladja sok ország első osztályú bajnoki mérkőzéseinek nézettségét, így a magyarét is. Ennek ellenére a gazdasági stabilitás nem mindig biztosított az angol klubok esetében sem. Egyre több klub szembesül csődeljárással, és a megszűnés szélére kerülhetnek olyan egyesületek is, amelyek már több mint száz éve léteznek és óriási tradíciókkal rendelkeznek. (Farkas 2020)

A nagy történelmi múltra visszatekintő Forest Green Roversnek is szembe kellett néznie ezzel a problémával. A klubot 1889-ben alapították, azaz kifejezetten patinás, 134 éves egyesületről van szó. Az eredményességéről ugyanakkor már nem mondható el ugyanez: a Forest Green Rovers mindig alacsony osztályokban szerepelt, és bár Gloucestershire megyében van egy „El Glosico” nevű helyi rangadó, hasonlóan a Real Madrid és a Barcelona „El Clásico” derbijéhez, a helyieken kívül nem túl sok embert érdekelnek a Cheltenham Town elleni mérkőzéseik. Ugyanakkor már a kezdettől fogva erős identitása volt a klubnak, és úgy voltak ismertek, mint „a barátságos klub a dombon” (Barnard, 2014, 2. o.) Bárhogya is, egy apró településről van szó: Nailsworth egy bájos kisváros, lakossága éppen csak meghaladja az 5700 főt. „A vidéki tájat kis kunyhók díszítik szétszórtan, kőfalak és ápolt sövények határolják, valamint dús, zöld fák állnak, tetejük gombafejre hasonló, olyan sűrűn és tökéletesen, mintha egy művész rajza lennének”. (Gonzalez 2023)

A sokáig az ötödik osztályban játszó Forest Green Rovers évek óta a túlélésért küzdött, és az éves költségvetésüket a liga, az önkormányzat és helyi vállalkozók adományaiból gyűjtötték össze, ám egyszer csak már ez sem volt elég. 2010-ben ezért Dale Vince-t, a megújuló energiával foglalkozó Ecotricity cég alapító-tulajdonosát keresték meg, aki az egyik legsikeresebb vállalkozó a térségben. Vince egyetlen szélmalommal alapította meg a céget 1990-ben Gloucestershire-ben, és mára több mint 200 000 otthon energiaellátását biztosítja. A klub egy kisebb összeget kért, cserében pedig Vince bármilyen megjelenési felületet megkaphatott a mérkőzéseken. Vince azonban még így sem látta üzleti értékét az együttműködésnek, de mivel lokálpatriótaként fontos volt számára a Forest Green Rovers, így „mindent vagy semmit” ajánlatot tett: megveszi az egész klubot, de akkor minden tekintetben átalakítja azt az ő elképzelései szerint. (Farkas 2020, Rios 2019, Pointing 2022)

Dale Vince szemléletében a környezettudatosság és az üzleti célkitűzések egyaránt fontos szerepet játszottak: a világ első karbonsemleges fociklubjának megteremtésével nemcsak az Ecotricity nevű, megújuló energiával foglalkozó cégének hírnevét szerette volna építeni, hanem általában a környezettudatosság fontosságát is megmutatni. A klub elnökeként elkötelezetten dolgozik azon, hogy lehetőségeket teremtsen az embereknek a fenntarthatóbb életmódhoz, a zöld értékek, a vegán életmód, és egy erős meggyőződés a világ megmentésére egyaránt jellemzi. Sokan úgy vélik, hogy a Forest Green Rovers az ő „megttestesüléseként” újult meg, nélküle soha nem valósultak volna meg azok a megoldások, melyek középpontjában a fenntarthatóság áll. (Samuel et. al. 2022a)

Amikor azonban megkezdte a Forest Green Rovers átalakítását, a szurkolók nehezen viselték az újításokat. Például nem voltak elégedettek azzal, hogy a klub mezt cserélt, és a hagyományos színek helyett neonzöld (lime zöld) színűre váltottak. További megbotránkozást okozott, hogy a klubcímernben a brit zászló színeit fekete-zöld-fehérré cserélték. Sokan úgy gondolták, hogy ezzel Vince csak az Ecotricity színeit erőlteti a klubra, amelyet ő alapított. Azonban az új klubtulajdonos rámutatott arra, hogy a klub neve is tartalmazza a zöld szót, és az átalakítás valódi célokra irányul, amelyek a környezetvédelemre és az ökológiai fenntarthatóságra fókuszálnak. (Jackson 2019)

Később aztán a szurkolók is megbékéltek, különösen, amikor 2017-ben először sikerült feljutniuk a negyedosztályba. Sőt, a 2021/2022-es szezonban további történelmi sikert értek el a harmadosztályba történő kvalifikációval. Igaz, itt az utolsó helyen végeztek, így a 2022/2023-as szezon végével kiestek a negyedosztályba. Érdekesség, hogy a 2023/2024-es szezonban nemcsak és nem elsősorban miattuk fogják követni a negyedosztályt, hanem mert itt fog játszani az a Wrexham is, aminek a világhírű színész, Ryan Reynolds az egyik tulajdonosa, és amiről „Welcome to Wrexham” címmel Netflix sorozat készült, amiről hírek ezrei jelentek meg, szerte a világban, és a közösségi médiában is állandó téma volt. (Reynolds – McElhenney, 2022)

3. A zöld identitás alapjai: zöld név, zöld filozófia, zöld tettek

Nézzük, mit is tett pontosan a Forest Green Rovers a környezetvédelemért! Nos, először is, a New Lawn stadion organikus gypszönyege nemcsak elvezeti az esővizet, hanem összegyűjti és hasznosítja is azt a locsoláshoz. Az energiafenntartás terén is teljesen megújuló forrásokat használnak: a stadion elektromos áramát jelentős részben a tetején elhelyezett napelemek biztosítják. Utóbbi ma már nem annyira különleges dolog, sőt, egyre inkább alapelvárás, de 2011-ben, amikor az első 180 napelemet installálták, még a Forest Green Rovers volt az egyik úttörő. Ugyanebben az évben már olyan fűnyírója volt a klubnak, amely emberi beavatkozás nélkül működik, GPS koordináták alapján járja be a pályát. Ráadásul a levágás után a fűvet komposztálják és helyi mezőgazdaságban hasznosul. A napenergia mellett a szélenergiának is kiemelt szerepe van, hiszen az Ecotricity fő tevékenységéhez. A klub arra is ösztönzi a szurkolókat, hogy vegyenek részt a környezetvédelemre irányuló kezdeményezéseikben, például az általuk szervezett épületfestési projekteken, amelyek során környezetbarát festékeket használnak. Az ilyen projektek nemcsak pénzt takarítanak meg a klub számára, hanem hozzájárulnak a zöldebbé váláshoz is. (Gyüszö 2013, Forbes 2018) A játékosok meze 50%-ban bambusz hulladékból, 50%-ban újrahasznosított műanyagból készül. Apróság, de fontos részlet, hogy a mezeket foszformentes mosóporral mossák, a lehető legalacsonyabb hőmérsékleten. A klub legutóbbi meglepő bejelentése 2022-ben történt, amikor a klub szóvivője kijelentette: “Az úrexpedíciók inspirálta zárt hurkú technológia tiszta vízzé és műtrágyává alakítaná át a rajongók vizeletét, ami a pálya karbantartásához használható fel. A

modulok segítségével megvan a lehetőség arra is, hogy a wc-k és kézmosók szennyvíz kezeléséből komposztot és öblítővizet állítsunk elő.” (Barnes 2022, Markham 2023)

A klubnál különösen fontosnak tekintik a karbonlábnyom csökkentését. A karbonlábnyom megmutatja, hogy egy ember életmódja, egy termék életciklusa, egy vállalat tevékenysége, jelen esetben egy stadion tágran értelmezett üzemeltetése, mennyi közvetlen és közvetett üvegházhatású gáz kibocsátásával jár. Mértékegysége kg szén-dioxid-egyenérték (CO₂e), ami az összes üvegházhatású gáz kibocsátását jelenti. Minél nagyobb a számított karbonlábnyom, annál nagyobb a globális felmelegedést okozó hatás (Ráthonyi-Ódor – Ráthonyi 2020). Példaként a közlekedéshez kapcsolódóan a hierarchia a következőképp épül fel: első számú prioritás a karbonintenzív aktivitások elkerülése, ezután következik a kibocsátás csökkentése, a magas szén-dioxid-kibocsátású tevékenységek cseréje alacsonyabb szén-dioxid-kibocsátású alternatívákkal, a szén-dioxid-kibocsátást csökkentő intézkedések kezelése a kibocsátás eltávolítása érdekében, és végül a kibocsátás kompenzálása. Ezt el lehet érni az alternatív közlekedési módokra való átállással, az autómegosztás elősegítésével, az utazások gyakoriságának és hosszának csökkentésével, valamint a vezetés és a járműhatékonyság javításával (Wilby és mtsai, 2022).

A Forest Green a következőket teszi e téren: A csapat 100 százalékban elektromos járművekkel utazik. A szurkolókat is igyekeznek hasonlóra rávenni: az elektromos autóval érkezők a stadionnál elhelyezett töltőállomásokon tölthetik fel gépjárműüket. De a nem így érkező szurkolók is gyakran megállnak itt, megnézni az itt parkoló elektromos Teslát és más márkákat. A klub népszerűsíti az autómegosztást is, azaz hogy a szurkolók válasszák ki, melyikük vezet, és többen üljenek be egy-egy autóba. A Forest Green Rovers a New Lawn stadionba érkező és az idegenbeli mérkőzésekre látogató szurkolók szén-dioxid-kibocsátását úgy kompenzálja, hogy minden jegybe beszámít egy kompenzációs összeget. „Ez lehetőséget teremt arra, hogy a közlekedéssel összefüggő kibocsátást addig is kezelni tudjuk, amíg a kibocsátás kérdését más, jobb módon kezelhetjük majd” – nyilatkozták a The Sustainability Reportnak. „Még nem tudtunk elektromos buszt megszervezni a drukkereknek az idegenbeli utazáshoz, és azt sem igazán tudjuk befolyásolni, hogy a szurkolók hogyan jönnek ide. De szeretnénk kommunikálni a kérdés fontosságát. Ezért azt mondtuk, hogy addig is 'építsünk be minden jegybe egyfajta szén-dioxid-kompenzációt', mert így minden szurkoló, aki idejön, szén-dioxid-semleges módon teszi ezt.” A feltételezett CO₂-kibocsátást a klub a szurkolók által megtett távolság és az általuk használt közlekedési eszközök elemzésével számítják ki. (Ketley 2019)

Bár a jelenleg használatban lévő stadion is igen környezetbarát, de a klub már elkészítette az új stadion terveit, amely 10 mérföldre a jelenlegi stadiontól fog felépülni, és a legmodernebb fenntartható technológiákkal lesz felszerelve. Ráadásul ebben a klub nevéből már nem csak a "zöld", hanem az "erdő" szó is megjelenik, mert a klub kommunikációja szerint az új stadion lesz az első olyan sportlétesítmény, amelyet fából építenek (a "világ első fából készült stadionja"). Tegyük hozzá, ez a kommunikáció figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a fa fő anyaga volt a késő 19. és a korai 20. századi labdarúgó stadionoknak is (Wergeland - Hognestad, 2021). Annyi viszont biztos, hogy a 21. században tényleg újdonság, hogy a stadion építéséhez szinte kizárólag fát használnak, amely tartós, biztonságos és a szerkezetben lévő szén mennyiségét minimálisra csökkenti. A stadion tetejét átlátszó membrán borítja, amely elősegíti a gyepterület növekedését, és csökkenti az éles árnyékokat a játékosok és szurkolók körül. Ezen felül optikailag is kisebbnek tűnik az épület a távolból, ami a membrán áttetszőségének köszönhető. (The Design Museum 2022)

Nemcsak a stadion lesz különleges, hanem a parkoló valódi értelemben vett „park” lesz, amelybe 500 fát telepítenek, valamint egy 1500 méter hosszú sövényt alakítanak ki a vendégek fogadására. Minderre utal a létesítmény neve is: Eco Park. A stadionokat sokszor éri az a vád, hogy egységesített, szabványosított, unalmas betonteknők (Church – Penny, 2013; Steadman et al., 2021), és hogy hiányzik belőlük a jellegzetesség, egyediség. Nos, ez az Eco Park esetében biztosan nem lesz így. Ezt a stadiont ugyanis „a világ legzöldebb stadionjaként” emlegetik (The Guardian, 2018). A különleges létesítmény tervezője nem más, mint a sztárépítész Zaha Hadid, aki mögött olyan nagyszabású projektek állnak, mint a hongkongi innovációs torony, a guangzhou-i operaház, vagy a 2012-es londoni olimpiára elkészült vízisport-központ. Ennek ellenére az Eco Park zöld, környezetbarát koncepcióját 2019 közepén a helyi hatóság elsősre elutasította, de akkora felháborodást váltott ki döntésük, hogy a rendeletet később megváltoztatták, így még ugyanazon év végétől elkezdődhetnek az építési munkálatok. (Lewanczik 2019, Rios 2019)

A stadion és környéke terveit még a londoni Design Museumban is bemutatták 2022-ben, a „Football: Design the Beautiful Game” című kiállítás részeként. Utóbbi több mint 500 tárgyon, filmen és interjún keresztül nyújt ritka betekintést futball világába, ebben az illusztris gyűjteményben kapott szerepet az Eco Park. (The Design Museum 2022) A stadion tervezésekor a klub jövőbeli növekedésével is kalkuláltak, így a kezdetben 5.000 férőhelyes lelátó, nagyobb építkezési munkák költsége nélkül kibővíthető akár 10.000 nézőre is. (The Design Museum 2022)

A fenti erőfeszítéseket már az Egyesült Nemzetek Szervezete is elismeri: 2018-ban a Forest Green Rovers lett a világ első karbonsemleges futballklubja. Ahogy Dale Vince tulajdonos ennek kapcsán fogalmazott: „egy kicsi klub vagyunk nagy ambíciókkal, és fantasztikus dolog, hogy közösen dolgozhatunk rajta az ENSZ-szel, hogy a világban mindenhová elvigyük a fenntarthatóság üzenetét”. Miguel Naranjo, az UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) programmenedzsere pedig kiemelte: „A legszebb a Forest Green Rovers történetében az, hogy egy kicsi szervezetről van szó, korlátozott büdzsével, mégis rengeteget tesz azért, hogy csökkentse környezeti lábnyomát. Ha pedig a Forest Green Rovers meg tudja mindezt tenni, akkor mindenki más is képes rá.” (Mitchell 2018, Morris 2018)

4. Vegán identitás, növényalapú étkezés

Hobson (2002) meglátása szerint a fenntartható fogyasztás „több fenntartható termék fogyasztását” jelenti, a nem vagy kevésbé fenntartható termékek helyett. A fenntartható fogyasztás során a fogyasztók figyelembe veszik fogyasztási szokásaik társadalmi, gazdasági és legfőképp környezeti hatását. Az egyik különleges eleme a Forest Green Rovers zöld klubmodelljének a környezetkímélő vegán étrend. A klub tájékoztatása szerint, hogy az egyik fő motivációjuk a vegán életmód felé való elmozdulásukban az volt, hogy a tömeges állattenyésztésnek káros hatásai vannak az állatjólét és a környezetvédelem szempontjából.

Ennek kapcsán tudni kell, hogy a klub tulajdonosa, Dale Vince, nemcsak a zöldenergia területén, hanem a fenntartható mezőgazdaságban is szakértőnek számít. A Forest Green Rovers számára a zöldségeket és más élelmiszereket a „The Little Green Devils” nevű farmjáról szállítják, amelyet a tulajdonos alapított. Egyben célja ezzel az is, hogy ösztönözze a többi sportklubot és rajongót a fenntarthatósági alapelvek és az állatvédelem iránti elkötelezettség átvételére. (Devil’s Kitchen 2023)

Az úttörő, innovatív törekvéseik nemzetközi szinten is elismerést kaptak. 2017-ben a Vegan Society elsőként adta át a klubnak a vegán minősítést bizonyító védjegyet. A klub már 2011 óta nem szolgál fel vörös húsokat, 2015-től pedig kizárólag vegán ételek találhatók az éttermük menüjén. Mindez nemcsak azt jelenti, hogy meccsnapokon a Forest Green Rovers büféiben kizárólag növényi alapanyagokból készült ételeket lehet vásárolni, hanem azt is, hogy a klub dolgozói, sőt a játékosok is vegán ételt kapnak, nap mint nap. Senki, de senki nem hozhat be vagy ehet húst a klub területén. (Forbes 2018)

Persze az elején ez sem tetszett a sokaknak. Ahogy azonban Dale Vince fogalmaz: „A világ első vegán futballklubjává válni a legnehezebb dolog volt, amit csináltunk. És még ez se volt olyan nehéz.” „Azt mondtuk a szurkolóknak: focimeccs hetente, kéthetente van és mindössze pár óra az egész program. Akkor már miért ne ennének valami mást, miért ne próbálnának ki valami újat, valami egészségeset és finomat, ahhoz képest, mint amit a hét összes többi napján fogyasztanak? A végén az is kiderült, hogy ízlenek nekik a vegán ételek: míg a nézők száma négyszeresére nőtt, addig az ételleadások száma ötszörösére.” (Rios 2019) A vegán étrend mellett az is fontos volt, hogy az ételek-italok beszállítója helyi legyen. Így például a meccseken a nézők által fogyasztható sör is ilyen, vagy az üdítők is. A máshol megszokott élelmiszer- és ital kínálat, például a tehéntej, a hús alapú ételek, vagy éppen az olyan márkák, mint a Coca-Cola és a Cadbury termékeinek eltávolítása ma már valószínűleg csak az ideérkező vendégszurkolók számára tűnik furcsának.

Anthony Samuel kutatása (2018) hat különböző értelmezést, fogyasztói alcsoportot azonosított a Forest Green Rovers kizárólag vegán kínálata kapcsán:

- **Rajongók:** Ez a csoport teljes mértékben elkötelezett a klub étel- és italkezdemenyvezései iránt. Valószínűleg vegánok vagy vegetáriánusok, vagy jól értik a fogyasztási szokásaik hatását. Érdeklődnek a fenntartható fejlődés iránt és támogatják a Forest Green Rovers küldetését.
- **Támogatók:** Méltányolják a klub által tett erőfeszítéseket és megfelelő ismeretekkel rendelkeznek az ételekről-italokról. Érdeklődők az elfogyasztott ételek környezeti hatásáról és nyitottak a kísérletezésre a vegán, vegetáriánus és etikus forrásból származó élelmiszerek kapcsán. Támogatják a klub vegán hozzáállását, mert az egyedülálló.
- **Kíváncsiak:** E csoport tagjai több információt keresnek a vegán életmódról és hajlandóak kipróbálni új ételeket egy biztonságos környezetben. A különböző kóstolók és az új ízek lehetősége vonzó számukra.
- **Humoristák:** Általában a vendégszurkolók között található meg, akik vicces rigmusokat szavalnak és gúnyolódnak a Forest Green Rovers vegán futballklub státuszán. Olyan is előfordul, hogy a vendégszurkolók vicces kosztümben jelennek meg, például hotdognak öltöznek be. De ezen a helyiek nem sértődnek meg, inkább jól szórakoznak. (Gonzalez 2023) A humoristák lehet, hogy kipróbálnak néhány vegán ételt, amíg a klub stadionjában vannak, de aztán visszatérnek hagyományos fogyasztási szokásaikhoz.
- **Nemtörődömök:** Ez a csoport úgy véli, hogy a Forest Green Rovers vegán hozzáállásának semmi köze a focihoz, és azt felesleges zavaró tényezőnek tekinti. Ugyanakkor a stadionban az elérhető vegán élelmiszeropciókat fogyasztják, mert a kedvenc húsalapú termékeik és márkás rágsálnivalóik nem állnak rendelkezésre. Nem érdeklődnek azonban fogyasztási szokásaik megváltoztatása iránt, és kizárólag a mérkőzésre koncentrálnak.
- **Ellenségesek:** Ez a csoport egyáltalán nem támogatja a klub vegán álláspontját és elutasítja a kínált vegán alapú termékeket. Inkább saját teát, kávéját és rágsálnivalót vinne magával a stadionba. Az előző csoporttal ellentétben a vegánság miatt kifejezetten dühösek a klubra, melynek akár tiltakozás formájában is jelét adják.

A felsorolt hat csoport a nézőkre, látogatókra vonatkozik, ugyanakkor a klub alkalmazottjainak, ezen belül futballistáinak sincs más választása: mindenképp vegán módon kell étkezniük. De ennek véleményük szerint pozitív hatása van: a játékosok közül néhányan, akik korábban egyáltalán nem tartották magukat vegánnak, például Dan Sweeney, azt mondják, hogy a vegán étrendnek köszönhetően jobban teljesítenek és több energiájuk van (CBS 2021).

Talán ennek a vegán étrendnek is köszönhető, hogy a korábban ötödosztályú Forest Green Rovers 2017-ben története során először feljutott a negyedosztályba. Ezt követően pedig újabb történelmi sikert könyveltek el, ugyanis a 2021/2022-es szezonban elért eredményük alapján kvalifikálni tudták magukat a harmadosztályba. Ennek pedig a szurkolók is nagyon örültek. Hiszen valljuk be, egy futballszurkolónak a tabellán elfoglalt hely fontosabb, mint a fenntarthatóság. Az éghajlatváltozást és az ökológiai lábnyom csökkentését a fontossági sorrendben megelőzi a szomszéd város ellen elért hétvégi eredmény. A Forest Green Rovers példája pedig azt mutatja, hogy a fenntarthatóság és a sportteljesítmény nem kizárják, hanem támogatják egymást.

A környezetvédelem ráadásul olyan téma, amelybe nehéz belekötni. Nemigen lehet kritizálni azt, hogy a klub alapító tagja az ENSZ által életre hívott Sport a Klímaváltozás Megakadályozásért Akciócsoport-nak (Sports for Climate Action Initiative), vagy hogy az Európai Bizottsággal első futballklubként írta alá az Ökomanedzsment és Audit Tervezetet (Eco-Management and Audit Scheme). (Lewanczik 2019, UNFCCC 2019, Herman 2021) Nem is beszélve arról, hogy a Nemzetközi Labdarúgó-szövetség, azaz a FIFA a Forest Green Roverst „a világ legzöldebb futballklubjának” nevezte (Newsroom, 2017).

5. Részletes tájékoztatás a stadionban a fenntarthatóságról, zöld kezdeményezésekről

A helyidentitás, klubidentitás építéséhez hozzátartozik, hogy a stadionban részletes tájékoztatás olvasható a Forest Green Rovers zöld törekvéseiről. Az értelmező táblák bemutatják mind az intézmények, mind az egyének fenntartható viselkedésének előnyeit. Nehéz figyelmen kívül hagyni a fő értelmező táblát, amely a stadion bejáratánál látható. Ez büszkén hívja fel a látogatók figyelmét a Forest Green Rovers „öko ösvényének” („eco trail”) felfedezésére.

Ez az ösvény voltaképp tíz „állomást” jelent a stadionban, melyek elmagyarázzák a klub fenntarthatóság iránti elkötelezettségét, a konkrét vállalásokat és tetteket. Ennek az újszerű megközelítésnek jól látható hatása van mérkőzésnapokon, amikor a hazai- és vendégszurkolókat gyakran megfigyelhetjük, amint megállnak egy-egy táblánál, információ pontnál, hogy elolvassák a Forest Green Rovers fenntarthatósági vállalásait. Az információk egyben választ jelentenek az időnként megjelenő szkeptikus hangokra annak kapcsán, hogy csak „zöldre mosás”-ról, „zöldre festés”-ről, azaz „greenwashing”-ról lenne szó, és egyértelműen mutatják, milyen valós lépéseket tett a klub.

Anthony Samuel kutatása (Samuel et al., 2022b) szerint a tábla, amelyenél a legtöbben megállnak, amiről fotót készítenek, amiről beszélgetnek a szurkolók, az a Forest Green Rovers vegánizmussal és más fenntartható élelmiszerforrásokkal, például a Fairtrade-del kapcsolatos elkötelezettségét mutatja be. Azonban különböző egyéb értelmező táblák is fontosak, például az elektromos autókkal, az organikus gyepvel, vagy épp a Hydremx földalatti fűtési rendszerrel kapcsolatosak. Megerősítésként a klub szurkolói bárjában egyszerre is megtalálható a tíz

vállalás, mutatva, hogy a Forest Green Roversnél mennyire komolyan gondolják a fenntarthatóságot.

Ezen interpretatív táblák mellett hangsúlyosan megjelenik a tulajdonos-elnök cége, az Ecotricity is. Anthony Samuel et al (2022b) kutatása szerint ez néhány szurkoló szerint „kicsit ízléstelen” és emlékeztetője a „játék trágár elüzletiesedésének”, amit „egy valódi futballszurkoló ízléstelennek talál”. Mások számára viszont pozitívan azt jelenti az Ecotricity megjelenése, hogy a megújuló, tiszta hazai energia „egyre könnyebben elérhető” és „fontolóra vehető, ha az ár megfelelő”. Samuel et al (2022b) kutatása alapján sokan ezután el is látogattak az Ecotricity weboldalára.

A különböző kezdeményezések pozitív hatása más módon is tetten érhető a szurkolók magatartásában. Az autómegosztás nemcsak olcsóbb, hanem könnyebben lehet eljutni így a mérkőzésekre, könnyebb leparkolni, és a szurkolói közösség is bővíthet általa. Az új, vegán ételek pedig lehetővé tették, hogy a szurkolók megismerhessék a tradicionális brit étkezés alternatíváit, amelyek egészségesebbek és fenntarthatóbbak. Mindez igaz a hazai csapat, azaz a Forest Green Rovers szurkolóira, de az ide érkező ellenfelek szurkolóira is. Sokan így otthon is elkezdtek vegán módon étkezni, vagy legalábbis kevesebb húst fogyasztanak, mint korábban.

A megújuló energiákról való tanulás és a stadionban található napelemek megjelenése inspirálta a szurkolókat a saját otthonukban történő napelem telepítésére, míg mások az elektromos autók felé fordultak. Az egész szurkolói közösség pedig tudatosabb és edukáltabb fogyasztóvá vált, amely hatással van más fogyasztási szokásaikra és a fenntarthatóbb életmódra törekvésre. (UNFCCC 2019)

Ráadásul a szurkolók egyre kevésbé csak hagyományos futballszurkolók. A Forest Green Rovers fontosságot tulajdonít az inkluzivitásnak, minél több csoport elérésének. A New Lawn stadion ehhez megfelelő, családbarát környezetet biztosít, és az is nyilvánvaló, hogy a klub közösségi szintű kezdeményezései és fiatal nagyköveti programja pozitív társadalmi változásokat eredményezett a szurkolók összetételében és abban, ahogyan az emberek viselkednek és kölcsönhatásba lépnek egymással és a csapattal. A „New Lawn” barátságos és befogadó arénává vált, ahol mindenkit üdvözölnek, szeretnek és tisztelnek (Anthony, 2022).

6. Közösségépítés, helyi identitásépítés és helymarketing

Egy futballklub szerepe kiemelt lehet egy hely, település identitásában. De aktívan alakíthatja is azt: hozzájárulhat a helyi közösségek fejlődéséhez olyan területeken, mint az egészségügy, oktatás, társadalmi integráció és közösségi összetartozás (Fitzpatrick et al., 2020; Walters és Chadwick, 2009). A Forest Green Rovers nemcsak a klímaváltozás elleni küzdelmével és fenntarthatósági kezdeményezésével tűnik ki a futballvilágban, hanem a társadalmi felelősségvállalás területén is.

A kezdeményezéseinek egyike a „Green Hearts” program, amelynek célja a helyi közösség összefogása és a mentális egészség elősegítése. A programban résztvevők közösségi aktivitásokat végeznek, mint például a közös kertészkedés, vagy a helyi parkok és erdők tisztítása. Emellett a klub szakemberei és játékosai is aktívan részt vesznek a programban, hogy a helyi lakosokkal közösen támogassák az egészséges életmódot és a mentális jólétet. (FGR 2023)

A Forest Green Rovers klubja Fit2Last nevű programot is hirdetett, mely ingyenes edukációs lehetőséget kínál a helyi közösségnek és oktatási intézményeknek. A program egyedi tanórákat, iskolai kirándulásokat és a futballisták iskolai látogatásait foglalja magában, melyek célja a fenntarthatóság, az egészséges életmódra nevelés és a sport közös előnyeinek megismerése. A klub és alapítványa közösségi programokat szerveznek az éghajlatváltozás elleni küzdelem szemléletformálása érdekében. (Lewanczik 2019, Garcia 2021)

A csapat „Ambassador Scheme”, azaz nagyköveti rendszere helyi szinten is biztosítja a fenntarthatóság népszerűsítését – az edukációs program csatornát képez a Forest Green Rovers és a helyi oktatási intézmények között, így a zöld eszme a legfiatalabb nemzedékekhez is hatékonyan juthat el. A diákokból lett nagykövek betekintést nyerhetnek abba, hogy miként „zöldült be” a klub, és miként képviselik, támogatják annak értékeit a játékosok maguk is. A program emellett a harmadik osztályosoknak minden évben 400 mezt oszt ki – a kezdeményezés azért is leleményes és hasznos, mert jobbra ebben az életkorban döntenek el a gyerekek, hogy melyik csapatnak szurkolnak majd. Így a Forest Green Rovers és zöld törekvései még nagyobb figyelmet kapnak. (UNFCCC 2019) A klub által képviselt értékek és a gyermekek iránti tisztelet kifejeződik a mérkőzésnapok programjaiban, a klub hivatalos weboldalán, a nagyköveti blogokban és más kommunikációs fórumokon is, melyek a fiataloknak szólnak.

A gyerekek bevezetése a zöld gondolkodásmód világába így több területen is megvalósul, ami azért is fontos, mivel ebben az életkorban nagyobb az esély arra, hogy nyitottabbak az új, haladó ötletek és értékek befogadására. Ennek köszönhetően a környezetvédelem iránt is fogékonyabbak, mint szüleik generációja.

Ezen kezdeményezések mellett a Forest Green Rovers még számos más társadalmi felelősségvállalási programot is elindított, mint például a helyi közösség támogatását célzó adománygyűjtések, vagy az oktatás és a sport összekapcsolására irányuló kezdeményezések. Összességében a Forest Green Rovers a klímaváltozás elleni küzdelem mellett egyre inkább elköteleződik a társadalmi felelősségvállalás terén is, és egyre több programot indít, amelyek célja a helyi közösség támogatása és az egészséges életmód népszerűsítése. (FGR 2023)

7. Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan

A felsorolt tevékenységeknek az angliai és a nemzetközi szinten is meglett az eredménye. Ahogy egy cikk felvezetője nemrégiben fogalmazott: „Hacsak nem élt az olvasó az elmúlt öt évben egy barlangban, bizonyára hallott a Forest Green Roversről.” (Jackson 2019) A The Times-ban pedig olyan címmel jelent meg cikk, hogy: „Forest Green Rovers - a klub, ahol a hús nem szerepel az étlapon, és a pálya algával táplálkozik” (The Times 2017). Merthogy hiába játszanak csak az alsóbb osztályban, zöld filozófiájuk és tevékenységük híre a klasszikus és közösségi média segítségével mindenhová eljutott. Olyannyira, hogy médiaelemzéseik szerint több milliárd embert értek el sajtómegjelenéseikkel. (UNFCCC 2019) Ráadásul, a Forest Green Rovers ma már több mint húsz országban rendelkezik saját rajongói klubbal. Az új mezük megjelenésekor pedig az első 24 órában 16 országból érkeztek megrendelések, olyan távoli helyekről is, mint Dél-Korea, Malajzia, Hongkong és Ausztrália.

Ezt a rajongást a sportszakmai siker aligha indokolja, az ügy, amit felvállaltak és immár bő tíz éve képviselnek, már annál inkább. Dale Vince klubtulajdonos egyenesen azt mondja: „Azt hiszem, megteremtettünk egy új szurkolói prototípust. Olyanokat, akiket érdekel a

fenntarthatóság. Sőt, egy részüket még a futballnál is jobban érdekli.” (Ketley 2019) Jelentős eredmény, hogy az elsőosztályú futballklubok és más sportágak élvonalbeli klubjai rendszeresen tanulmányozzák a Forest Green Rovers által alkalmazott jó gyakorlatokat, és szándékukban áll a klub által bevezetett újszerű és fenntartható gyakorlatok közül néhányat átvenni. Az Arsenal például a napelemek telepítését valósította meg látogatásuk után. De járt már a Forest Green Roversnél az UEFA, a Bundesliga, a World Rugby, a Roland Garros, a Wimbledon teniszbajnokság, az EFL, a Sky Sport és még a Wembley Stadion delegációja is (Lewanczik, 2019).

Emellett egyetemi csoportok is gyakran tanulmányozzák a klub jó gyakorlatait, legyenek a diákok akár sport, fenntarthatósági, üzleti vagy marketing területről, ahogy arról a Journal of Marketing Education folyóirat egyik tanulmánya is beszámolt (Samuel et al., 2022a). Miként kiemelték: „A szakmai kirándulás eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy a fenntartható üzleti gyakorlatokkal való szorosabb kapcsolódás révén lehetséges olyan környezeti ismeretek átadása, amely növeli az egyén ismereteit, pozitívan alakítja szemléletét a fenntarthatóságról és a klímaváltozásról” (Samuel et al., 2022a, 328. o.).

Természetesen a branding és a sportszponzoráció is alakítani tudja a fogyasztók választásait, ezért egyre fontosabb, hogy az összhangban legyen a klub által képviselt értékekkel (Mabon, 2022). Ugyanakkor egy globális felmérés több mint 250 jelentős sportszponzorációs megállapodást sorolt fel, ahol a szponzorok magas szén-dioxid-kibocsátással járó iparágak képviselői voltak (például fosszilis tüzelőanyag vállalatok, légitársaságok és autógyártók) (Otto - Heath, 2009). De nyilván nem a Forest Green Roversnél! Itt ugyanis a szponzorok is zöldek: a klub releváns értékajánlatot kínál minden olyan szervezet és cég számára, amely szeretné hangsúlyozni klímavédő és zöld jellegét. Az első és legfontosabb szponzori együttműködés természetesen a tulajdonos vállalatával, az Ecotricity cégével alakult ki, amely zöld energiát szállít, és modern szélérőműveket működtet. Az Ecotricity által képviselt zöld értékek alapján történt a Forest Green Rovers paradigmaváltása, és ez a kapcsolat mára a tulajdonos számára is rendkívül gyümölcsöző lett. Az extra médiafigyelem és a kapcsolatrendszer előnyei marketingértékben is sokat hozzátesznek az Ecotricity-hez.

Az első szponzorok között csatlakozott a Forest Green Rovers ügyéhez a Grundon is: ők hasznosítják újra a klub által termelt szemét száz százalékát. A világ első vegán futballklubja vízió elérésében pedig a Quorn nevű, vegetáriánus és vegán ételeket forgalmazó cég segítette őket. Egy másik együttműködő márka a Faith in Nature, ami arról gondoskodik, hogy a mosdókban felhasznált víz újrafelhasználásra kerüljön. Ezek a partnerkapcsolatok szinte a tulajdonosváltás elejétől kezdve tartanak, vagyis Forest Green Roversszel való együttműködés azóta mindegyik vállalat részére bevált és gyümölcsöző partnerség lett. Ami pedig a futballberkekben oly gyakran használt koponya-szimbólumot illeti, a Forest Green Rovers mezein is feltüntették a maguk változatát, köszönhetően annak az együttműködésnek, amelyet a Sea Shepherd nemzetközi nonprofit természetvédelmi szervezettel alakítottak ki. (Lewanczik 2019) A „szponzorációs magatartási kódex” eredményeként összességében a Forest Green Roversnél a helyi és fenntarthatóságot komolyan gondoló termékek és szolgáltatások, brandek a szponzorok.

A támogatói együttműködésekkel kapcsolatban a legnagyobb dobás 2020-ban történt, amikor az Arsenal akkori játékosa, Hector Bellerín, komoly összeget fektetett be a klubba és a második legnagyobb részvénytulajdonossá vált. Bellerín évek óta elkötelezett a zöld értékek mellett, ő maga is vegán, emellett azt is vállalta, hogy a szezon minden egyes csapatgyőzelme után 3.000 fa elültetését finanszírozza egy egyesületen keresztül. A spanyolt válogatott játékos azóta a

közösségi oldalát is bevonta a Forest Green Rovers és az általuk képviselt ügy érdekében, milliókhoz eljuttatva ezzel a fenntarthatóság és klímasemlegesség üzenetét. Bellerin befektetése egyben ahhoz is hozzájárult, hogy az egyesület még stabilabb pénzügyi alapokon nyugodjon. (Farkas 2020) Bellerin játszott Angliában és Spanyolországban is, jelenleg pedig Portugáliában futballozik, ott is terjeszti a fenntarthatóságot.

8. A fenntartható sikerek feltárása a Forest Green Rovers esettanulmánya alapján

Ahogy az esettanulmányból kiderült, még egy futballklub is működtethető fenntartható, zöld módon, és befolyásolhatja a társadalmi és ökológiai értékeket az emberekben, akik odalátogatnak, legyenek bár helyi vagy vendégszurkolók. A Forest Green Rovers egy több mint százharminc éves történelemmel rendelkező kis csapat, mely ugyanakkor a modern világ egyik legnagyobb kihívására futballklubként elsőként adott választ. Ahogy Samuel és szerzőtársai kiemelik (2022b), így egy szélesebb globális kontextusban működik, térbelileg kiterjed.

Nem kétséges, hogy abban, hogy a Forest Green Rovers „a világ legzöldebb futballcsapata” címet elnyerte, a tulajdonos-elnök, Dale Vince szerepe a legnagyobb. A szurkolók nagy része mára átvette az ő fenntarthatósági etoszá, ezáltal elfogadták és legitimmé tették a klubban bevezetett változásokat. Dale Vince munkája empirikus megerősítést ad Creswell (1996) állításának, hogy a hely jelentése azok által jön létre, akiknek nagyobb hatalmuk van, hogy meghatározzák és kialakítsák azt, mint másoknak.

A Forest Green Rovers újra alkotta a helyhez kapcsolódó érzéseket, amit fenntarthatósági és etikai törekvései bizonyítanak. Ez a helyi „kis klub a dombon” felvállalta felelősségét az emberek és a bolygó iránt, átalakította az identitását, és nemzetközi szintre terjeszkedett (Samuel et al., 2022a). Miközben nyilvánvalóan segítik szűkebb környezetüket, a helyieket, az ott élőket, egyben a bolygó egészségének is segítenek, így a Forest Green Rovers egyszerre válik lokális és globális helyyé. Ezt tovább erősíti a szervezet külső globális elismerése a FIFA-tól, mint „A világ legzöldebb futballklubja”, valamint az ENSZ által adott „A világ első karbonsemleges klubja” minősítés, illetve Dale Vince kinevezése az ENSZ klímaváltozási nagykövetévé.

Az alkalmazott kezdeményezések széles skálája jelentős változást hozott a klubban, olyannyira, hogy néhány szurkoló úgy érzékeli, hogy a fenntarthatóság túlzottan előtérbe került a klub elsődleges céljával szemben, ami maga a foci, azaz a futballmeccsek játszása és megnyerése. Ugyanakkor a szurkolók többsége ma már büszkén és boldogan beszél arról, hogy egy zöld, fenntartható klubhoz tartoznak, ez része lett a helyi identitásnak.

A tanulmány végén érdemes egy táblázatban is összefoglalni, milyen sok területen történt zöld megújulás a klub esetében. Ezek az innovációk különböző területeken lettek bevezetve, úgy is mint az energiahatékonyságot elősegítve, vegyszermentes gyakorlatokkal, hatékony vízhasználattal, környezetbarát közlekedéssel, hulladékkezeléssel, növényalapú és alacsony karbonlábnyomú élelmiszerek elérhetőségével, rövidebb szállítási útvonalakkal, valamint a zöld célok iránti elkötelezettséggel és annak kommunikációval (Pietrzyk, 2021).

1. táblázat: A Forest Green Rovers futballklub
zöld megújulása

Kategória	A Forest Green Rovers zöld innovációi
Megújuló energiaforrások használata, tiszta energia, energiahatékonyság	100%-ban megújuló energiával működtetett stadion Napelemek telepítése a stadionhoz Szélmalomok a stadion mögötti dombon Automatikus pályagondozó rendszer, napenergiával működő robot fűnyíró
Vegyszermentesség	Organikus gyepszőnyeg Vegyszermentes gondozás Természetes trágyázás
Vízfelhasználás hatékonysága	A klub a pálya gondozásához a környéken összegyűjtött vizet használja A szurkolók vizeletének átalakítása vízzé, ürüléküknek pedig trágyává
Környezetbarát közlekedési módok	Töltőállomások az elektromos autók számára A csapat 100%-ban elektromos járművekkel közlekedik Kerékpáros közlekedés népszerűsítése Az autómegosztás és a tömegközlekedés promótálása a hazai és idegenbeli szurkolói túrákhoz
Hulladékkezelés	Bambusz hulladékból és újrahasznosított műanyagból, környezetbarát anyagokból készült mezek és egyéb sportruházat Az elhasznált gyepszőnyeg komposztálása, újra hasznosítása
Egyszerhasználatos műanyagok helyettesítése	Körforgásos ökoszisztéma kialakítása Száz százalékban újrahasznosított szemét Lebomló edények
Növényi alapú vagy alacsony szén-dioxid-kibocsátással előállított élelmiszerek elérhetősége	Kizárólag vegán ételek biztosítása a szurkolóknak és a játékosoknak Nem lehet hústermékeket vagy más állati eredetű termékeket vásárolni, sem fogyasztani a klub területén
Szállítási útvonalak lerövidítése	Nem nagy márkák, hanem helyi termelők ételei és italai
Kommunikáció, zöld célok iránt elkötelezettség	Információs táblák a stadionban, melyek bemutatják a környezetvédelem jelentőségét és a Forest Green Rovers gyakorlatát, 10 állomásos „Eco-Trail” A klub hivatalos színjeinek és az angol zászlónak „bezöldítése” A szurkolók ökológiai lábnyomát csökkentő akciók promótálása és a jól szereplő drukkerok jutalmazása A zöld értékekkel rendelkező szponzorok, üzleti partnerek bevonása, és velük közös akciók, promóciók szervezése Környezetbarát emléktárgyak, merchandising a szurkolói boltban Kommunikáció a stadionon kívül is, iskolai programok, fiatalok bevonása

Forrás: Saját készítésű táblázat

9. Konklúzió és jövőbeli kutatási irányok

Miként látható, már eddig is sokat tettek és sok mindent elért a Forest Green Rovers, de hogyan tovább számukra? 2017-ben így fogalmaztak (Forest Green Rovers, 2017): „A FIFA nemrégiben a világ legzöldebb futballklubjának nevezett minket. Ez igencsak elismerésre méltó, és azt mutatja, hogy sikerült összekapcsolnunk a futballt és a környezettudatosságot a játék legmagasabb szintjein. Nincs másik futballklub a világon, amely ilyen mértékben helyezi a környezetet tevékenységei középpontjába és ágyazza be a klub DNS-ébe. Mi vagyunk az egyetlen klub a világon, amely rendelkezik EMAS akkreditációval – a környezetvédelmi menedzsment arany standardjával – és mi vagyunk az első és egyetlen vegán futballklub a világon.”

Az FGR Fenntarthatósági Jelentése (2017) szintén így fogalmazott: „Ezen politika fontos eredménye az, hogy remélhetőleg hosszú távú viselkedési változás következik be, nem csak a klubon belül, hanem a szurkolók és az egész sportvilág körében is.” Ahogy kiemelték: „A Forest Green Rovers (FGR) elkötelezett abban, hogy valóban fenntartható futballklub legyen, világszinten úttörő. Célunk olyan helyet teremteni, ahol megmutathatjuk az ökogondolkodást és a technológiát egy új közönségnek, a futballszurkolóknak. Valóban úgy hisszük, hogy lehetőségünk van arra, hogy a fenntarthatóságot a szélesebb sportvilágba is bevezessük, nem csak a futballra korlátozva.”

A klub tehát most arra törekszik, hogy az általa képviselt értékeket világszinten kiterjessze. Az üzleti siker egyik alapszabálya, a marketing egyik vastörvénye szerint az elsők között lenni valamiben kritikus fontosságú. Azzal, hogy a Forest Green Rovers a világ első karbonsemleges futballklubja lett, mindenki hozzáköti ezt a jelzőt, így más klubok már nem foglalhatják el a vezető szerepet. Azonban más klubok is követhetik az ő példájukat, és ha a fenntarthatóság elve tovább terjed, az az egész bolygó javára válhat.

Dale Vince tulajdonos szerint nagyszerű, hogy az elsők között voltak, de úgy gondolja, hogy csak idő kérdése, amíg a nagyobb futballklubok, mint a Real Madrid, a Manchester United vagy az amerikai futballban jeleskedő San Francisco 49ers követik majd példájukat. De más klubok is elkezdhetik a fenntarthatósággal való foglalkozást. Ennek kapcsán nekik is fontos tanács, hogy „nem azon kell aggódnia, amire nincsen ráhatásunk, hanem arra kell fókuszálnunk, amit egy klub meg tud tenni a környezet védelme érdekében.” – mondja Dale Vince (Mitchell 2018).

Amint a futballklubok fenntartható gyakorlatának jövőbeli irányairól gondolkodunk, nyilvánvaló, hogy a Forest Green Rovers által vállalt út izgalmas példát mutat. Érdekes lesz megfigyelni, hogy mely más futballklubok és egyéb sportklubok merítenek majd inspirációt a Forest Green Roverstől. Ez potenciálisan új esettanulmányok megírását nyithatja meg, amelyek betekintést nyújtanak a fenntartható kezdeményezések alkalmazásába és annak szerepébe a helyi identitás építésében.

Ígéretes kutatási út még a szurkolói nézőpontok feltárása. Az elkötelezett Forest Green Rovers szurkolók és az ide látogató vendégszurkolók körében folytatott interjúk gazdag kvalitatív adatokat szolgáltatathatnának. (Samuel et al. 2022a, 2022b) Ennek keretében vizsgálni lehetne, hogy a fenntarthatósági kezdeményezések hogyan rezonálnak a szurkolók különböző szegmenseiben. További kutatási irány, a fenntarthatóság kezdeményezések szélesebb hatásának felderítése a helyi közösségre, gazdaságra és természetre vonatkozóan. Ennek kapcsán témánk szempontjából különösen a helyi identitás lehet fontos, mely nem csak a futballklub szintjén, de az annak otthont adó település szintjén is értelmezendő.

A Forest Green Rovers példája megmutatta azt az utat, amelyet mások is követhetnek, és mint kutatók, gyakorló szakemberek, vagy egyszerűen csak a téma iránt lelkesedők, lehetőségünk van arra, hogy újabb felfedezéseket tegyünk. Ilyen értelemben a Forest Green Rovers esete nem csak egy egyszerű esettanulmány, hanem egy folyamatosan íródó történet. A klub jó gyakorlatai nemcsak a futball és a sport világán belül, de azon kívül is inspirációt adhatnak. Ahogy a cikk végére érünk és egy időre búcsút veszünk a klubtól, örömmel, várakozással és az elkötelezett hittel fogadjuk a jövőt. Minden befejezés egy új kezdet lehetőségével jár, és izgatottan várjuk, hova vezet majd ez a kezdet. Remélhetőleg előre, egy még zöldebb, fenntarthatóbb jövő felé.

Források

- Barnard, T. (2014). *Something to Shout about the History of Forest Green Rovers FC*. The History Press, Stroud, UK.
- Barnes, B. (2022). Forest Green Rovers could literally be taking the p*** out of League One fans next season. *The Bolton News*. <https://www.theboltonnews.co.uk/sport/20198833-forest-green-rovers-literally-taking-p-league-one-fans-next-season/> [Megjelent: 2022.06.09.]
- Caulkin, G. (2017). Forest Green Rovers: The club where meat is off the menu and the pitch is fed seaweed. *The Times*. <https://www.thetimes.co.uk/article/forest-green-rovers-the-club-where-meat-is-off-the-menu-and-the-pitch-is-fed-sea-weed-kp2zkw35> [Megjelent: 2017.07.28]
- CBS News (2021). Meet the world's first vegan, carbon-neutral professional sports team. *CBS News*. <https://www.cbsnews.com/news/forest-green-rovers-vegan-carbon-neutral-professional-sports-team/> [Megjelent: 2021.04.20.]
- Church, A. – Penny, S. (2013). Power, space and the new stadium: the example of Arsenal Football Club. *Sport in Society*. Vol. 16 No. 6, pp. 819-834., <https://doi.org/10.1080/17430437.2013.790888>
- Collins, A. – Flynn, A. – Munday, M. - Roberts, A. (2007). Assessing the environmental consequences of major sporting events: The 2003/04 FA Cup Final. *Urban Studies*, 44, 457–476., <https://doi.org/10.1080/00420980601131878>
- Creswell, T. (1996). *In Place/out of Place: Geography, Ideology and Transgression*. University of MN Press, Minneapolis, US.
- Devil's Kitchen (2023). <https://www.thedevilskitchen.co.uk/#little-green-devils> [Letöltés: 2023.03.25.]
- Farkas M. (2020). Márkát építeni nemcsak a legnagyobbaknak lehet! Mit tanulhatunk a legzöldebb futbalcsapat, az angol negyedosztályú Forest Green Rovers példájából? <https://sportmarketingtagozat.hu/hirek/markat-epiteni-nemcsak-a-legnagyobbaknak-lehet/> [Megjelent: 2020.12.15.]
- Forest Green Rovers (2023). <https://www.fgr.co.uk/fgr-in-schools>, [Letöltés: 2023.03.25.]
- Forest Green Rovers (2018). <https://www.forestgreenroversfc.com/about-forest-green-rovers> [Letöltés: 2018.01.05.].
- FGR Environment report (2018). <https://www.forestgreenroversfc.com/about-forest-green-rovers/club-charter/our-environmental-policy> [Letöltés: 2018.02.01.]
- Fitzpatrick, L.I. – Maciver, D. – Dempster, L. – Forsyth, K. (2020). Game changer: harnessing football for social change. *Journal of Integrated Care*, Vol. 28 No. 2, pp. 87-98., <http://dx.doi.org/10.1108/jica-09-2019-0043>
- Forbes (2018). Arsenal And Forest Green Rovers Lead Way In English Soccer's Sustainability Revolution, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/stevemccaskill/2018/11/29/arsenal-and-forest-green-rovers-lead-way-in-english-soccers-sustainability-revolution/?sh=3581933581d0> [Megjelent: 2018.11.28.]
- Ghauri P. - Grønhaug K. – Strange R. (2020): *Research Methods in Business Studies*. 5th Edition. Cambridge University Press.
- Gonzalez, J. (2023). Can This Soccer Team Save the Planet? *Sports Illustrated*. <https://www.si.com/soccer/2023/04/21/forest-green-rovers-climate-change-daily-cover> [Megjelent: 2023.04.21.]

- Gyüszö D. (2013). Angol klubcsapatok környezettudatos gazdálkodása – Forest Green Rovers, <https://sportsmarketing.hu/2013/10/21/angol-klubcsapatok-kornyeztudatos-gazdalkodasa-forest-green-rovers/> [Megjelent: 2013.10.21.]
- Herman, M. (2021). Introducing the ‘world’s greenest football club’ - and their new kit made from coffee beans, <https://www.weforum.org/agenda/2021/03/forest-green-rovers-coffee-kit-soccer-recycled-sustainability/> [Megjelent: 2021.03.03.]
- Jackson, A. (2019). Forest Green Rovers, or what is the price of success? <https:// backpagefootball.com/forest-green-rovers-or-what-is-the-price-of-success/123338/> [Megjelent: 2019.12.11.]
- Kairos Tech (2022). Forest Green Rovers: Case study, <https://kairostech.io/forest-green-rovers-case-study/> [Megjelent: 2022.05.26.]
- Ketley, C. (2019). Forest Green Rovers to compensate carbon emissions related to fan travel, *Sustainability Report*, <https://www.sustainabilityreport.com/2019/07/31/forest-green-rovers-to-compensate-carbon-emissions-related-to-fan-travel/> [Megjelent: 2019.07.31.]
- Lewanczik, N. (2019). Forest Green Rovers Are the Best Club in the World – Just Not on the Pitch. <https://spielmacher.io/forest-green-rovers-are-the-best-club-in-the-world-just-not-on-the-pitch/> [Megjelent: 2019.01.21.]
- Mabon L (2022) Football and climate change: what do we know, and what is needed for an evidence-informed response? *Climate Policy* 10.1080/14693062.2022.2147895
- Markham, H. (2023). Vegan pies, shirts made from coffee grounds, and fan urine-based fertiliser: how Forest Green Rovers became the world’s first carbon neutral club, <https://www.pressenza.com/2023/01/vegan-pies-shirts-made-from-coffee-grounds-and-fan-urine-based-fertiliser-how-forest-green-rovers-became-the-worlds-first-carbon-neutral-club/> [Megjelent: 2023.01.24.]
- Mitchell, S. (2018). Forest Green recognised by United Nations after going carbon neutral, <https://ethicalmarketingnews.com/forest-green-recognised-by-united-nations-after-going-carbon-neutral> [Megjelent: 2018.08.04.]
- Mizsur A. (2019). Mit tehet egy futballklub, hogy ne tegye tönkre a bolygót? https://index.hu/sport/futball/2019/12/18/premier_league_klimavaltozas_fenntarthatosag_arsenal_manchester_united_watford/ [Megjelent: 2019.12.18.]
- Morris, S. (2018). Forest Green Rovers Named the World’s First UN Certified Carbon Neutral Football Club. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/football/2018/jul/30/forest-green-rovers-named-worlds-first-un-certified-carbon-neutral-football-club> [Megjelent: 2018.07.30.]
- Otto, I., - Heath, E. T. (2009). The potential contribution of the 2010 Soccer World Cup to climate change: An exploratory study among tourism industry stakeholders in the Tshwane Metropole of South Africa. *Journal of Sport & Tourism*, 14, 169–191., <https://doi.org/10.1080/14775080902965207>
- Pietrzyk, A. (2021): Działania klubów piłkarskich na rzecz ochrony środowiska – studium przypadku Forest Green Rovers. *Academic Review of Business and Economics*. 1, 60-76.
- Pointing, C. (2022). Vegan Soccer Club ‘Forest Green Rovers’ Promoted To League One. <https://plantbasednews.org/culture/sport/soccer-club-forest-green-rovers-league-one/> [Megjelent: 2022.04.25.]
- Ráthonyi-Odor K. – Ráthonyi G. (2020): Egyes UEFA 4-es kategóriájú labdarúgó-stadionok környezetvédelmi törekvései. *Acta Carolus Robertus*, Vol. 10(2), 137–155., <https://doi.org/10.33032/acr.2482>
- Reynolds, R. – McElhenney, R. (2022): *Welcome to Wrexham*. Netflix docuseries.
- Rios, B. (2019). Forest Green Rovers, the world’s greenest football club. <https://www.euractiv.com/section/health-consumers/news/forest-green-rovers-the-world-greenest-football-club/> [Megjelent: 2019.07.10.]
- Samuel A. (2018). Macromarketing Insights Ninety Minutes at a Time: A Season with Forest Green Rovers, the World’s Greenest Football Club. Presented at: *Macromarketing Conference*, Leipzig, 9-12 July 2018. Proceedings Macromarketing Conference 2018. Macromarketing Society Inc
- Samuel A. – Thomas R. J. – McGouran C. – White G. R. T. (2022). Experiencing the Macromarketing Dimensions of Sustainability: Lessons Learned From Field Trips to the Ultra Novel. *Journal of Marketing Education*, Vol. 44(3) 322–336, <https://doi.org/10.1177/0273475321104982>

- Samuel, A. – McGouran, C. – Thomas RJ – Reginald G. – White T. (2022). “The club on the hill”: footballing place as an arena for sustainable and ethical action. *Qualitative Market Research*, Vol. 25 No. 5, pp. 570-584. <https://doi.org/10.1108/QMR-01-2022-0015>
- Simon J. (2016): Kutatás-módszertani trendek a marketingben. *Vezetéstudomány*. XLVII. évf. Marketingtudományi különszám, 54-62. oldal
- Soutar, R. (2010). Inside the world's first carbon neutral football club. <https://dialogochino.net/en/climate-energy/34778-inside-forest-green-worlds-first-carbon-neutral-vegan-football-club/> [Megjelent: 2020.04.10.]
- Sport Positive Summit (2021). Sport Positive Summit releases 2020 EPL sustainability table. <https://www.sportpositivesummit.com/news-article/sport-positive-summit-releases-2020-epl-sustainability-table/> [Megjelent: 2021.01.25.]
- Steadman, C. – Roberts, G. – Medway, D. – Millington, S. – Platt, L. (2021). (Re)thinking place atmospheres in marketing theory. *Marketing Theory*, Vol. 21 No. 1, pp. 135-154., <https://doi.org/10.1177/147059312092034>
- Takács F. (2017): Az esettanulmány mint módszertan a szociológiában. *Szociológiai Szemle* 27(1): 126–132.
- The Design Museum (2022). Forest Green Rovers Eco Park Stadium exhibited at the Design Museum in London, <https://www.zaha-hadid.com/2022/04/19/forest-green-rovers-eco-park-stadium-exhibited-at-the-design-museum-in-london/> [Megjelent: 2022.04.19.]
- The Week (2021). Forest Green Rovers: the eco-friendly club hoping to change the world of football. <https://theweek.com/speedreads/978810/uk-soccer-club-becomes-worlds-1st-vegan-carbonneutral-pro-sports-team> [Megjelent: 2021.04.22.]
- UNFCCC (2019). Creating the Greenest Football Club in the World - Forest Green Rovers | United Kingdom, <https://unfccc.int/climate-action/momentum-for-change/climate-neutral-now/creating-the-greenest-football-club-in-the-world-forest-green-rovers> [Megjelent: 2019.05.28.]
- Walters, G. - Chadwick, S. (2009). Corporate citizenship in football: delivering strategic benefits through stakeholder engagement, *Management Decision*, Vol. 47 No. 1, pp. 51-66, <http://dx.doi.org/10.1108/00251740910929696>
- Wergeland ES and Hognestad HK (2021) Reusing Stadiums for a Greener Future: The Circular Design Potential of Football Architecture. *Frontiers in Sports and Active Living*, <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.692632> [Megjelent: 2023.07.23.]
- Wilby, R. L. et. al. (2022). The impacts of sport emissions on climate: Measurement, mitigation, and making a difference. *Annals of the New York Academy of Sciences*. <https://doi.org/10.1111/nyas.14925> [Megjelent: 2022.11.15.]